

Svila – material in metafora v ustvarjalnem procesu

Kulturna dediščina svilgojstva in svilarstva v Sloveniji, njune tradicije in običaji so navdušili študente, da so naravno svilo, prezrto v kaosu sodobnega sveta, vpletli v svoje umetniško ustvarjanje. Razmišljali so o neskončnosti prehajanja zemeljskega v transcendentalno ter metaforičnost svile razpeli med preteklostjo in sedanjostjo, med lahkotnostjo in težo ter mehkobo in ostrino. S prepletanjem niti – za gosenice sviloprejk so to niti preživetja – in tudi z različnimi drugimi tekstilnimi tehnikami so študenti poosebili virtuosno delo teh prezrtih tekstilnih mojstric, da bi to izjemno in krhko lepoto postavili pred in proti grobemu, uničujočemu človeškemu poseganju v naravne procese.

V okviru velikega interdisciplinarnega projekta Nova evropska svila (VIP NES) Univerze v Ljubljani smo sodelovali z doc. dr. Rebeko Lucijano Berčič iz raziskovalne skupine P4-0092 na Veterinarski fakulteti, ki jim je predstavila svilgojstvo in lokalne svilgojce. Vsi so nam nesebično predali svoje znanje in izkušnje, dali pa so nam tudi svilene kokone. Z njih smo ročno odmotali komaj vidno, skoraj kot zrak lahko, tako rekoč neskončno svileno nit. Iz več kot dvesto kokonov hkrati so študenti izdelali nit, ki so jo uporabili v različnih tekstilnih tehnikah. Pri tem so jim pomagale izkušnje svilgojk, Alberte Rožanec in Maje Botolin Vaupotič, ki sta vsaka zase razvili svoj način odvijanja in ročnega oblikovanja neskončne svilene niti.

To svileno nit so nato študenti uporabili za tkanje. Postopoma so ročno stkali dvojno tkanino, ki je s skupinskim delom, kjer je vsak študent vnesel svoj ritem tkanja, zaživela v slikovito celoto. V pol metra širokem in skoraj tri metre dolgem slikovnem polju tkanine so si zamislili tekstilni vzorec nepravilne šahovnice, ki so ga vzdolž tkanja sproti modularili. Struktura dvojne tkanine je bila konstruirana tako, da se dve različni plasti med seboj izmenjujeta po vzorcu šahovnice. Lesk svilenih ploskev se prepleta s kosmatenim efektom iz mešanice moher volne in

Slika 1: Dvojna tkanina, 50 cm × 250 cm, detajl, galerija GONG, Nova Gorica, foto: Jaka Ceglar

svile. Dve plasti tkanine sta prevezani le po pravokotno križajočih se linijah, ki tvorijo mrežo šahovnice, znotraj nje pa sta obe ploskvi ločeni, ne prevezani, tako da nastanejo votle izbokline, kar da tkanini dodatno fleksibilnost in mehkobo. Licna in hrbtna stran tkanine pa sta na pogled enaki oziroma inverzni – kjer je na eni strani gladka ploskvica, je na drugi strani prav taka, a kosmata. Pri ustvarjanju tkanine so študenti Eli Arapova, Julia Arnšek, Taša Blatnik, Ema Cestnik, Brina Cotič, Urban Dereani, Larisa Gregor, Ivona Ivanovska, Neža Kavčič, Ida Križnič, Akir Latič, Lia Likar, Filip Minoski, Tina Mohorčič, Julija Muhič, Zarja Pertoci, Sara Petruševska, Julija Potočnik, Alja Rojko, Taja Sejdič, Valentina Sinkovič, Eva Strnad, Zala Šoškič in Tara Urbanc v soavtorstvu sodelovali s prof. Marijo Jenko,

doc. mag. Arijano Gadžijev in strok. sodelavko Marjeto Čuk, zgledovali pa so se tudi po ročnih tkaninah Alenke Rupnik iz Idrije (slika 1).

Vsi skupaj so v nadaljevanju svoje ustvarjanje preusmerili v raziskovanje starodavne tekstilne tehnike *ikat*, kjer sta združena tako tkanje kot barvanje. *Ikat* je beseda v indonezijskem jeziku, ki je glede na kontekst lahko samostalnica (vrvica, nit, vozle), glagol (zavezati, oviti) in končna tkanina. Hkrati pa je *ikat* tudi tekstilna tehnika barvanja za ustvarjanje posebnega sloga tekstilnih vzorcev. Pred tkanjem z vezanjem posameznih niti ali snopov preje s tesnim ovitjem preprečimo barvanje delov preje v želenem vzorcu. Ko je barvanje končano, vezi odstranimo in preje stkemo v blago. Po vzorcu so na ta način lahko obarvane samo osnovne ali samo votkovne niti, lahko pa kar oboje. Ker je oblikovanje tekstilne površine ustvarjeno v preji, sta pri *ikatu* obe strani tkanine vzorčasti. Značilnost *ikata* je navidezna zamagljenost tekstilnega vzorca, ki se v končnem blagu popolnoma prikaže šele z določene razdalje.

Namesto monofilamenta so študenti tokrat uporabili predivno prejo, ki jo pridobivajo s predenjem svilene vate. Kokone, ki se jih iz različnih vzrokov ne da odmotati, in druge svilene ostanke s postopkom degumiranja spremenijo v vato, iz katere spredejo t. i. svilenjo prejo *schappe*, ki so jo študenti pod vodstvom prof. dr. Mateje Kert in strokovne sodelavke Veronike Vidmar najprej po vzorcu pobarvali, nato pa so uporabili različne mehanske tehnike, ne samo tkanja, da so ustvarili ikatne slike. Tehniko *ikat* so namenoma izvirno poustvarili. Osnovne niti so po odstranitvi ovojev tkali, vezli ali pa so jih pustili kar takšne, kot so nastale po rezerviranju barvanja. Ustvarili so deset različnih ikatnih slik, ki stojijo kot skulpture v prostoru, da jih opazujemo z vseh strani (slika 2).

Poleg teh dveh skupinskih projektov se je v dveh letih, ki sta bili namenjeni vsestranskemu interdisciplinarnemu študiju svile, vsak študent posvetil tudi razvoju svojega lastnega umetniškega projekta. Izbor najboljših sklepov njihovih ustvarjalnih razmišljanj je bil v okviru mednarodnega bienala tekstilne umetnosti BIEN 2025 predstavljen na različnih lokacijah

Slika 2: Tina Mohorčič in Julija Potočnik, *Ikat kot slika*, 50 cm × 50 cm, detajl, galerija GONG, Nova Gorica, foto: Jaka Ceglar

po Sloveniji, v Kranju – Layerjeva hiša, stolp Škrlovc, nekdanji prostori Državne založbe Slovenije v starem mestnem jedru, v Novi Gorici – galerija GONG, v Idriji – Topilnica HG, del Centra za upravljanje z dediščino živega srebra pri Mestnem muzeju Idrija, na Jesenicah – razstavnici salon Dolik in v Solkanu – galerija KS Solkan.

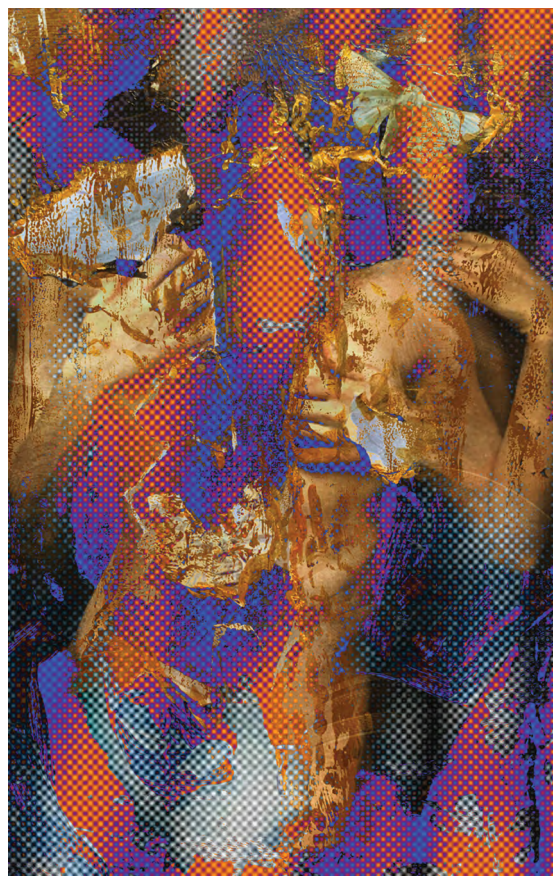
V tretjem letniku študija oblikovanja tekstilij in oblačil študenti že poznajo večino tekstilnih tehnik, ki so bodisi mehanske bodisi kemične. V okviru projekta so si zamislili tudi digitalne potiske svilenih tkanin. Motiviko, izpeljano iz študij domače in svetovne svilene kulturne dediščine, so poustvarili v največjem mogočem merilu in barvito, v obliki tekstilnih vzorcev ali monumentalnih slik čez celo širino blaga. Gracilni svileni potiski so v Idriji od stropa do tal oplemenitili povsem drugačen, historični industrijski ambient nekdanje topilnice

živosrebrne rude. Drug ob drugem so že samo s svojo prisotnostjo nemo spregovorili o ambivalenci svilene materije, ki so jo potiski še poudarili.

Ema Cestnik je v fotografijo ujela naključno postavitve barvitih kosmov svilene vate, jih z digitalnim tiskom maksimalno povečala in tako ustvarila lahkotno rokokojsko vzdušje pastelnih oblakov, ki na tankem svetlečem se temeljniku kot da lebdi v zraku. Tako je svojsko poustvarila tudi krovno temo bienala BIEN 2025 – zrak. Julija Muhič je lastne risbe, ki jih je narisala z gledanjem svojih ročno spletenih kokonov, razrezala na kadre in jih zložila v strip. Ko stojimo pred njim, natiskanim na dragocen svilen material, se spomnimo na velikansko vitražno okno. Valentina Sinkovič nagovarja gledalca z nadrealistično kombinacijo žive in nežive materije. Za slikovno metaforo uporabi izjemno povečano in prostorsko figuraliko rok, ki jih odene v ploskovitost tekstilnega vzorca. Zala Šoškič pa z velikansko povečavo zbudi zanimanje za združbo abstraktnih tekstilnih struktur. Njihova postavitve na motno sijočem svilenem blagu je podobna fotografiji satelitskega zaznamka naselja na oddaljenem planetu.

Bogato potiskana svilena metraža, predstavljena v razstavnem salonu Dolik na Jesenicah, je v obliki vbočene ponjave v prostor vnesla mehak vogalni arhitekturni element. Ikonografija natiskane likovne kompozicije po zamisli Akirja Latića izhaja iz zgodovinskega ozadja. Zamolklo motiviko svilene poti, delno naslikane s čopičem, delno kolažirane s fotografskimi intarzijami v zlato rumenih odtenkih, je avtor zavil v živobarvno, digitalno generirano meglico iz povečanega grafičnega rastra (slika 3). V istem prostoru pa je bila nasproti ponjave v zraku postavljena še velikanska harmonika iz potiskanih avtoportretov Urbana Dereanija, ki je, navdušen nad fenomenom kitajske boginje Feng Po, ki s seboj v vreči nosi vetrove, izvedel celo serijo likovnih dekonstrukcij svojih portretov, prepletenih z rastlinskimi in sadnimi ornamentami.

Svila je navdihnili tudi večje celovite prostorske umestitve. Alja Rojko je s prostorsko umestitvijo Parazit, kjer se po belih papirnatih kokonih, prepredenih z rdečo svileno nitjo, prekopicujejo čudni

Slika 3: Akir Latić, *Svilna pot*, digitalni tisk svilene tkanine, 150 cm × 250 cm, razstavljeni salon Dolik, Jesenice, foto: Akir Latić

možicliji, sprožila kopico vprašanj o človekovem obstoju v svetu, ki ga sam v imenu kapitala uničuje. Pa vendar; mar se narava že ne posmehuje njegovemu merjenju moči?

Julija Potočnik je v triptihu svilenih asemblažev, v katerih se lahka svilena struktura iz svile in moher volne pojavlja v združbi s polaroidnimi slikami, inovativno razvila primer tekstilne modularne tvorbe.

Julija Muhič s tremi kvačkanimi kokoni iz zamolklo črne gumirane žice ponazarja ujetost, notranji boj in končni pobeg. Prvi črni kokon je kot ukleščena duša še povsem ujet v obodu iz upognjenih vej. Pri drugem se je nosilna vejnata konstrukcija že razprla – kokon se osvobaja svojih spon. Šele tretji črni kokon lahko svobodno zalebdi v prostoru. Umetelno stoji le na treh tankih nožicah.

Slika 4: Ema Cestnik, *Niti življenja*, tekstilna prostorska umestitev, galerija GONG, Nova Gorica, foto: Jaka Ceglar

Ema Cestnik je s tankočutno prostorsko umestitvijo skupine golih, bubam podobnih kvačkanih svilenih tvorb poosebila izjemno ranljivo fazo zabubljenja gosenic, ki je ključni, najbolj veličasten trenutek v življenjskem ciklusu sviloprejk (slika 4).

Julia Arnšek je peresno lahke kose svilene tkanine z utrjevanjem z epoksi smolo spremenila v prosojne lamele, ki so postale arhitekturni gradniki svetlobnih prehodov. Razvila je posebno tehniko, tako da je med utrjevanjem pod tanko svileno površino injicirala zrak. Zato so po površini nastali mehurji. Robovi odrezanih kosov so po utrditvi postali ostri kot nož, svila se je spremenila v steklo.

Ida Križnič parafrazira drastičen kontrast med svilenimi trakci in komaj vidno umetno opno, ki vse zaduši. Trakci, ki so tako gosto kvačkani, da se nagubajo, izgledajo kot žive gosenice sviloprejk. Zdi se, da dihanje skozi pore med zankami, nemočno se zvirajo

po smrtonosni, gladki površini plastične opne.

Tašo Blatnik sta navdihnili krhkost in lahkotnost svilene materije. Neutrudno je z najtanjšo svileno nitjo kvačkala najrazličnejše miniaturne krožne oblike, ki jih je nato s prsti deformirala v ovalne, sferične, celo zvončaste prostorske forme. Hkrati pa je s to isto nitjo s šivalnim strojem vezla po materialu, ki se raztopi v vodi. Tako je ustvarila zračno čipko. Čipke in kvačkanine pa je nato postavila v dialog s svetlobo. Uporabila je predstavitev v obliki svetlobne diorame – prostorske slike. Te svoje nadvse tanke in občutljive tekstilne tvorbe je namestila pred čez okvir razpeto svileno opno, potiskano s nežno belo risbo na črnem ozadju. Ko je vse skupaj od zadaj osvetlila, je cela združba v trenutku oživela. Na filigranskem ozadju iz presvetljene svilene tkanine je lebdelo veselje Tašinih fantazijskih čipk, nekatere so bile dejansko narejene, druge zgolj narisane.

Slika 5: Svilene miniature v Solkanu, galerija KS Solkan, foto: Vid Jenko

V sklop predstavitev umetniškega ustvarjanja za VIP NES in BIEN 2025 spada še razstava Svilene miniature v Solkanu, ki si jo je zamislila in izvedla skupina petih študentov – Urban Dereani, Zarja Pertoci, Sara Petruševska, Eva Strnad in Zala Šoškič – skupaj z mentorico prof. Marijo Jenko. Z njimi so sodelovale doc. dr. Brigita Tomšič in strokovni sodelavki Veronika Vidmar (barvanje svilenih prej) ter Nina Glavič (pletenje), doc. dr. Rebeka Lucijana Berčič, UL Veterinarska fakulteta, P4-0092 (svilogojski del projekta), dr. Silvia Cappellozza, CREA Padova, Italija (evropski hibridi sviloprejk in svileni kokoni). Zahvalimo se dr. Katarini Šrimpf Vendramin in dr. Petri Kolenc, sodelavkama raziskovalne postaje ZRC SAZU v Novi Gorici za zgodovinsko predstavitev svilogojstva na Goriškem ter Maji Botolin Vaupotič za pomoč pri iskanju murvovih vej.

Pletene svilene miniature (slika 5), ki so v obliki reliefne tapete obrasle bele stene galerije KS Solkan, so spletene z nitjo, ki so jo študenti ročno odmotali s svilenih kokonov lokalne pridelave. Tik pred tapeto

pa se je v zraku ugneznila skulpturalna svilena tvorba, plod biološkega hepeninga živih gosenic sviloprejk. Bistvo hepeninga je skrivnostnost nastajanja ploskovite svilene koprene, v nadvse občutljivem doživetju neposrednega stika z živimi organizmi – sviloprejkami, ki, prepuščene svojemu naravnemu gibanju, ustvarjajo sijočo svileno kopreno, podobno neverjetno tanki čipki.

Svilena skulptura na razstavi izstopi iz svilenega vzorca stenske tapete in jo poveže s tlemi, likovno in simbolno, medtem ko so se iz kvadratne mreže sivih plošč na tleh čez ves prostor razrasle votle piramidne krošnje iz murvovih vej. Doživetje te celote že samo po sebi govori o čedalje večji osiromašenosti narave in nas spomni na ne tako oddaljeno preteklost, ko je svilogojstvo na Goriškem pomenilo način življenja, naravno krajino pa so bogatili nasadi murv. Tradicija je po drugi svetovni vojni zamrla, a svileno izročilo je v ljudeh še živo.

Prof. Marija Jenko